

Masarykova univerzita

Postrealisté

Seminární práce: SBA305 Srbská literatura III.

Postrealistická próza je podle Jovana Deretiće a jeho *Kratke istorije srpske književnosti* považována za potencionální počátek srbské moderní prózy. Potencionální z toho důvodu, že období první světové války znemožnilo autorům shromáždit se kolem nějakého společného programu. To se nejvíce projevilo v tvorbě **Milutina Uskokovića** (1884-1915) a **Veljka Milićeviće** (1886-1929), což jsou prozaici, do kterých bylo vkládáno nejvíce nadějí. Uskoković je autorem dvou románů z bělehradského prostředí: *Došljaci* (1910) a *Čedomir Ilić* (1914). Oba autoři uvádí čtenáře v nový svět, naprosto odlišný od toho, který byl do té doby v srbské realistické próze znám. Patriarchální člověk byl do té doby popisován jako člověk žijící ve vlastním světě, hluboko svázán se svým prostředím, pevně zakořeněn na své rodné půdě. Naopak Uskokovićovi hrdinové se cítí jako by byli vrženi v cizí svět, který není jejich a kterému nerozumí. Jsou to lidé bez vlastních kořenů, cizinci a tak dále. Život vykořeněného intelektuála popsal Veljko Milićević ve svém nejzdařilejším díle, krátkém lyrickém románu *Bespuće* (1912). Válka se negativně podepsala na obou autorech: Uskoković spáchal v roce 1915 sebevraždu a Milićević byl válkou fyzicky i duševně zlomený. Jediný autor této generace, který přežil hrůzy první světové války a ve svém díle pokračoval i v meziválečném období byl **Veljko Petrović** (1884-1967). Petrović se narodil v Somboru, v roce 1911 přešel do Bělehradu, se kterým byl svázán až do konce svého života. Jeho práce byla značně různorodá: psal poezii, povídky, byl také literární kritik a historik umění. Renomé získal nejprve jako básník sbírkou patriotské poezie *Rodoljubive pesme* (1911). Námětem básní bylo opěvování plodných vojvodinských rovin a lidská mýtická svázanost se zemí. Význam jeho poezie tkví v nových myšlenkách a pocitech, kdežto forma verše zůstala v tradičním rámci. Jako povídkář zaujímá jedno z nejvýznamějších míst v srbské próze 20. století. První povídku vydal v roce 1905, svoji neznámější povídku *Bunja* v roce 1909. Mezi válkami a po válce mu vyšlo dalších deset povídkových knih. Témata povídek jsou různorodá. Hrdiny jeho povídek jsou lidé z různých vrstev společnosti a různé etnické příslušnosti. Časový rozsah je dosti velký, popisoval společenský život před první světovou válkou, válku, meziválečnou realitu, život v Bělehradě během okupace atd. V části jeho tvorby byli hlavní hrdinové i děti a zvířata. Pokud bychom chtěli v této různorodosti nalézt

nějaký společný základ, došli bychom ke stejnému závěru jako v případě básní. Tedy do pocitu hluboké svázanosti se zemí. Člověk vznikl ze země, zemi připadá jak za života, tak i po smrti. Roviny u něj mají stejný význam jako moře pro Čipika nebo hory pro Kočiće. Podobně jako realisté hleděl se sympatií na život člověka v jeho přirozeném prostředí, popisoval těžkosti i radosti života na vesnici, poukazoval na tragické individuální osudy. Naproti tomu v temných barvách popisoval vojvodinskou městskou společnost před i po první světové válce, vykořeněnost inteligence, úpadek vyšších vrstev společnosti, což je zvláště patrné v knihách *Bunja i drugi iz Ravangrada* a *Varljivo proleće* (obě 1921). V popisu tohoto úpadku přesto není pesimistický a neupadá do beznaděje, v tom se odlišuje od ostatních autorů své generace. Vždy u něj existuje naděje a možnost žít dobrý život navzdory okolnostem. Celé jeho dílo je prodchnuto dechem života, vírou v nevyčerpatelnou sílu života jež se ukrývá v člověku, zvláště v člověku obyčejném, přírodním, který není zkažen vlivem moderního života. Velikost těchto lidí je jedním z hlavních témat v povídkách z období první světové války, ale i v mnoha jiných. Osud člověka ve válečné vřavě Petrović popisuje bez jakýchkoliv nacionálních a politických předsudků, stejně nahlíží na srbské i na nepřátelské vojáky, jako například v díle *Izdajnici iz opaljena grma* (1932). V povídkách z Bělehradu během fašistické okupace popisuje skromné a obětavé lidi, kteří pomáhají osvobozeneckým silám a obětují se za spravedlivou věc. Toto téma můžeme nalézt v díle *Prepalica u ruci* (1948). S láskou popisoval nejen lidi, ale i zvířata, např. *Dah života* (1964). Petrović tematicky obohatil a rozšířil srbskou povídku, osvobodil ji od dřívější ohraničenosti, jelikož u něj neexistuje regionalismus, folklorismus, vše o čem píše je pohled moderního člověka, který nikdy neztratil vztah ke svému národu. V popisu charakteru méně používal psychologii a psychoanalýzu, konání svých hrdinů objasňoval vnějšími sociálními faktory, ale nezapomínal ani na jejich charakterové vlastnosti a temperament. Ve způsobu jeho vyprávění je cítit zaměření na živou, mluvenou řeč, často se objevuje vyprávění v první osobě. Co se kompozice jeho povídek týče, významnou úlohu mají různé paralely a kontrasty, tedy postupy které vycházejí z jeho životní filozofie a zážitků.

Vojvodinskou tradici srbské povídky kromě Petroviće představuje i **Isidora Sekulić** (1877-1958). Sekulić se narodila v Mošorinu v Bačce, původním

povoláním byla pedagožka, velkou část svého života strávila v Bělehradě (od roku 1911). Svou spisovatelskou dráhu započala relativně pozdě, až po svých třicátých narozeninách. První kritiku vydala v roce 1910, do první světové války ji vyšly ještě dvě knihy: *Saputnici* (1913) a *Pisma iz Norveške* (1914). Obě díla spadají do lyricko-meditativní prózy. *Saputnici* jsou sbírkou impresionistických črt, skic a zápisů mezi kterými převládají aforismy a myšlenky o obyčejných tématech. Všechny tyto texty jsou psány stylem, pro který našel významný tehdejší literární kritik Anton Gustav Matoš vtipný název tanec slov. Tomuto jejímu stylu vadí manýrismus, afektovanost, chladnost tónu. I když byla tato její kniha koncipována subjektivně, je v ní málo bezprostřednosti, celá je ve znamení intelektuálních analýz a obecných reflexí. Tyto vlastnosti ostatně může nalézt i v díle *Pisma iz Norveške*, ale zde se částečně změnil v kontaktu s předmětem. Sekulić opouští subjektivismus a obrací se ke světu kolem ní. Základem knihy jsou poetické popisy surové norské přírody. Přitahuje ji vše co je v přírodě tragické a groteskní, bližší jí je sever než jih, hory než roviny. V této knize se objevují i její stěžejní myšlenky: přemýšlí o lidech a o jejich životě, o svázanosti přírody a lidského osudu, také o vlastnostech Norů, o etnickém charakteru národa i o jejich historii a kultuře. Toto její dílo je více cestopisnou esejí o zemi a národu než informace o zážitcích z cest. V období mezi dvěma válkami a po válce se Sekulić nejvíce věnovala povídkám a esejím. V povídkách se nejčastěji objevují témata z měšťanského života ve Vojvodině i v celém Srbsku. Zvláštní pozornost věnuje osudům rodin z malých měst, většina jejich povídek tak představuje nějaký druh rodinné historie či ságy. Podobně jako Ignjatović, Stanković naebo další spisovatelé, se i Sekulić často věnuje ekonomických rozdílům, popisům života různých společenských vyvrhelů atd. Její nejlepší knihou povídek je *Kronika palaničkog groblja* (1940). Perspektiva se kterou popisuje osud jednotlivců i rodin je velmi originální. S výjimkou dvou, všechny povídky začínají stejným způsobem, a to popisem hrobu hlavního hrdiny. Jedná se tedy o začátek po konci, popis nezačíná od kolébky, ale od hrobu. Ti, jejichž osud popisuje jsou už dávno mrtví, zapomenutí. Toto vědomí čtenáře provází celou povídkou, dává ji fatalistický a melancholický nádech. I postupy kterými jsou osudy hlavních hrdinů popsány jsou osobité. Již na počátku je dán obraz celku, tedy hrobu a teprve poté jsou předkládány údaje o událostech a charakterových vlastnostech osob,

popis prostředí a tak dále.

Eseje představují základní část díla Isidory Sekulić. Je to forma kterou využívají i ostatní žánry, kterými se zabývala. Tedy lyricko-meditativní zápisy, cestopisy, povídky. Tematický rozptyl je velice široký. Eseje psala nejčastěji o spisovatelích, srbských i zahraničních, o jiných literárních tématech, stejně tak o ostatních uměleckých směrech: o malířství, divadlu, hudbě, o jazykových otázkách, o morálce, filozofických otázkách a tak podobně. Její nejvýznamější esejistická sbírka se jmenuje *Analitički trenuci i teme I-III*. (1940). Ze spisovatelů o které se zajímala má zvláštní místo Petar II. Petrović-Njegoš, jemuž věnovala celou knihu s charakteristickým názvem *Njegošu kniga duboku odanosti* (1951), a ve které vyjádřila svůj vztah k Njegošovi a poezii vůbec. Z obecných témat se nejvíce zabývala jazykem, ve kterém viděla základ celé národní kultury (dílo *Govor i jezik, kulturna smotra naroda*). Její jazykový ideál je romantistický, vukovský, za autentický jazyk považovala jen ten, kterým národ hovoří a tvoří. Jako kritička je Sekulić více tlumočnickem než literárním soudcem. Zřídka dávala nějaké hodnocení a když tak bylo plné hezkých slov. Její síla je v interpretacích, které jsou méně založené na analýze a více na svobodných asociacích mysli, obrazech a příkladech. V jejích esejích můžeme najít množství neobvyklých asociací, volných variací na základní témata textu, brilantní stylové obraty, takže jsou někdy její díla srovnávána s hudebními interpretacemi.

Na závěr ještě jmenujme dvě další povídkářky tohoto období. **Jelena Dimitrijević** (1862-1945), která nejčastěji ve svých povídkách popisovala orientální muslimský svět a **Milica Janković** (1881-1945), která se věnovala převážně subjektivistické próze.

Použitá literatura:

DERETIĆ, Jovan. Kratka istorija srpske književnosti. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1987